

ХЭЛЭН ТУХАЙ ХУУЛИ ГҮЙСЭД БАЙГ ЛЭ!

ХЭЛЭН тухай хуулийн проект «Буряад үнэн» газраа, олоний зүбшэн хэлсэлгэд тагилдаа. Тэд энэ хуули тухай хэлсэн тун бага байна. Хэрбээ олоний зүбшэн дурдхалнуудыг элбэг байбал, сессид дээр энэ асуудал хүсэтэйгөөр тагилдаа, таатай байгаа. Хэрбээ мэдээлэл, зарим нүхэд хуушаахайраа бододог заандаа. Үндэс ялтанай асуудал тагилдаа, национализм гаргаана гэж хэрбээ, хуу юмзай байн гэж дурдхалтай байдаг. Энэнийе дахихи тул бүгд энэ зоний дэжбэл, байн байх хэн. Энэ миний оролт үгс болно.

Хэлсэх асуудалтай эхилдэ хэлсэх ушар нима гэдэ налала мэдүүлсэ. Юуб гэхдээ, буряад хэлнэ хуулини ёһоор хамгаалхада, ород хэлэ түрхэх, түлхэх гэсэн бодол отто үгы. Ород хэлэ мэдэхэгүй наа, хоо ошохогүйбди гэжэ мэдэгдэнэ. Ород хэлэндэ үри хүүгэдэй тон түргэн хурашаха байна. Тойроод үргэлжэ ород зон хуу-

на ха юм. Энэ тогтоод байн нан уэдэ хайшан гэжэ буряад хэлэ абарха ёһотойб, тэрэнийе ямар хуули гармаар дэжхэхэб гэһэн асуудалда харюу үгэхэ ёһотойбди.

Хэрбээ демократическа гурим гэжэ тоолоод, хоёр хэлэ республика дотор дураарн табилбал, буряад хэлэ булидандгүй яаха нэм? Тингэнгүй, хори-гушан жэл соо гүрэнэй политикын хүсөөр түригдэжэ байна буряад хэлсэх хуулини ёһоор хамгаалан абаха—манай уял. Энэ хэлсэхгүй харюу салгатай уялгыс бидэ—мүлчэ үсын зон бүтэхэ ёһотойбди. «Болон юумз болонжогүй»,—гээд хуужа болохогүй.

Хэй, мүнөө миний дурдхалнууд.

Нэгдэхэ статья дотор: «Буряад Республика оо-рынгоо газар дээр гүрэнэй болонхо хоёр хэлнэ адилхан хүжөөхэ, арад зоний дунда хоёр хэлэ худалха байдал (двуязычие) тогтоохо шуудла».

11-дхи статьягай түрүүшын абайнэ нэлгэхэ, орондон нигэхэ бэшэхэ.

«Республикын хуулини дээдхн эмхи зургаануудай эрхилгэдэ зонөөр харилсахын зэргээ буряад хэлэ мэдэхэ ёһотой».

Буряад хэлэ мэдэхэ хамлууршантай байха нэн гэжэ проект соо хэлэгтэй. Юундэ ороо мэдэхэгүй юм? Миний налалаа, буряад хэлэ хүндэлхэ, өөлдөө мэдэхэ ёһотой. Тингэбэл хэлэнэй нэр хүндэ нилээдгүй үргэлдэхэ.

14-дхи статья соо элдэб зургаануудай нэрэ хоёр хэлэн дээрэ бэшэхэ гэнэ. Энэ зүб. Миний дурдхал: «Хуудалдаа наймаанай, бүхэ таглар, камининуудай нэрэ хоёр хэлэн дээрэ бэшэгтэй байха ёһотой».—гэжэ дээрнэ нэмэхэ, 21-дхи статья тад ондоо болжог, нигэхэ бэшэхэ: «Буряад Республика оо-рынгоо газар нотагта буряад ялантай хүүгэдэ ясли болон савдуудта түрэлхн хэлэн дээрнэ хүмүүжүүлхэ

Таряшанай ажахын түрүүшн алхамууд

АХА АРГААРА ХҮДЭЛХЭ

Владимир Николаевич Васильевтай «Россия» гэжэ нэртэй таряшанай ажахы байгуулха, «сахан дээрэ муртэй, сааран дээрэ бэцэгтэй» болонхоо дүүрэн жолшыс болоодуй байнади. Оройдоол 25 гектар газар абахагүй. Тэрэнэйнай 3,5 гектарыс сабиалан юм.

21 гектархаа үдүүхэнийе хахалха, 10 гектартайн оёос, 11 гектартайн шенинэ тариабди. Ушоо 2 гектар газарта хартааха хуулаади. Хараймнай даб дээрэ хэһэн, бүтэһэн ажал нимэрхүүл болон.

Зар эмсэг гэхэдэ, МТЗ-80 түхэлэй хоёр транктор бии. Юумз ашааха, шэрэхэ принцип-тэргэ, аналан, селка, хартааха тариаг машина абахагүй. ГАЗ-53 түхэлэй самосалтайди. Өөлдөө бүх юумзэ бэс дээрэ даажаабад, хүдэлхэ гэжэ илангала мүнөө сагта бэһэн хэрэг бэшэ. Хамаг юмзэн хадаа үдэлхэнь эхилдэ хуу хэрэгтэй болонд юм байна. Ижээ боомо юмз тоолоодыс ялайб.

«БҮРЯД ҮНЭН» газетдэ бэичинэй нүхээр

САГ ХАРИУУГЭХЭ

Байгша оной апрелин 7-до экономист В. Э. ДОРЖИЕВ «Ижээ бэшэ намалэ үнэмүүлхэ» гэһэн гаршатай статья толилодоо хэн. Захаамнай аймагха манай уншагша К. БАЛЫЖУРОВ энэ статья тусаа наанаймаа редакцини социальн-экономическа тагилта эльгэгээ. Тэрэнийе доро дурдхалнабди.

В. Доржиевай статьягай гол түлбэри би зүбшэн дэмжэнэб. Тэрэнэй бэшхэн мур бүхэнийе мүнөөдэрэй хүндэ байдалыс сэхэ заана. Миний налалаа, үдүү эхэ арсалдаа гаргаха, гэдүүр иланга нэрлэхэ гансаханыс үгс үгы. Автор оролто соого мүнөө үсын түбэг бэрхшээлүүднэ хубилган шүгдэлхэни бодомжолодонгүй аюуллагданан ушартай холбоо гэжэ. Энэньсэ зүйтэй, зүбтэй.

Үнэгдэхгөөр шүүмжэлдэ үзэхэдэ, нима байдалай хуури үнхүнэй тагилдангай бэшэ аал даа. Хуули өөлөр, хэдөө, даншыс үдүү эхөөр өөлөршөөб гэж—гурим журамтай доошоо оро орохоор үр дүнгын мүнөөл үзэгдэжэ байна бэшэ гү.

Зогсолтын үдэс гарахан алдуу эндүүнүүднэ зансуулхын тула хубилган шүгдэлхэ үзөөхөөр хэрэгтэй болоо. Зүгөөр ямар аргаар аюулаха байгаа? Тон ороо асуудалнууд энэ гараад эрэнэ. Түхүхэ шинжэлгэдэ өөрын сэнгэлтэ үгэхэ. Нүхэр Голбачев хубилган шүгдэлхэнь демократини хүсөөр аюулаха гэжэ шиндэс. Гол асуудалнай эндэл бэшүү даа. Жагиран зонхилотын гуриншарна хүтэлэхэ гэхэдэнь, хуушарна хэрэгээ дүүргэндэ тоолодоо гурим байгаа. Тингээд лэ бүх юумзэ хуушарнэ, шэнэ түхэл мангаар захалха гэжэ оролоо хаша. Захиргаанай гуримын наринилгээр хэрэгжэхэ, журам заршамыс шангалха байгаал даа.

Ю. В. Андропов нимэрхүү гуримар ажал аюулахаа захалла һэн шүү. Декларатива арай яаралтай болоо. Урид арал зонин ухаан сэлхэйнхэ, нэшэл бололоны талаар бэлдэхэ эрээд, 1985 ондо бэшэ. 1995 ондо демократи сонсохобол, тааруу байха нэн гэжэ налалаа. Бүх юмзэй нүүри байраа олоно ялгаран хойно захиргаанай гурим хураагдахал нэн бээ. Ингэжэ наанаанайнгаа нэгэ буланда магад алдуутайшыс байха болохо гэжэ бодомжолоноб. Мүнөө харахада, зарим зон демократар үгтэһэн эрхээ хэрэглэншгүй, нүгөөдүүлэй буруугаар ойложго, дур зоргоороо ашалдагыньс шагнажа, хаража, уншажал байнабди.

Ингээд эрхэлээрэ сагнаа урид, бэлдэхгүгөөр түргэн залар сонсохогдон демократи гэжэжнэй жаяг журамьнай үшөөл хуудалдуула, хүлгөөнэй ман тооһо буулгажархё. Юумзэ буруугаар, нүгөө тээшн ойлогдонэй эхэл ха. Коммерци, бизнесер һонирхдог зарим тэдм нүхэний арад зоноон, гүрэн түрээс абархайбди гэжэ хэр үр зүрхэ үбэхэвэл? Угыл ха даа. Хайшан гэдэл хонжго наймаа хурдан жороогоор гүйлгээд, ехэ олоо олохонийг бэлдэ боноо шүү. Эдэ ажалын бизнесменүүдэй шуран шуумар, шуурга налхн эрх юулэгшэд ааб даа. Тэһэ би-ца баяжалан тэд ямар зоо болон мүнөө мэдэхэ? Бүх юмзэйнай үнэ сэн нэхэ.

ДУНГУУДЫН ХАРАГДАБА

Буряад профсоюзудай хабарай үдэс абуулан хэмжээ абуулангудай дунгуудыс республикын профсоюзудай сөвөдэй президиум хараба. Манай штатнабмз корреспондент В. Вольский энэ болонхо хөөрлөдөн тухай хөөржэ үгэхэнь профсоюзудай сөвөдэй эмхидхэлэй худалмэрини талаар ахамад нэрлэгэлтэ А. Н. Котовае гуйхан байна.

Зэдэн райондо энэ үдэр олодон бүх мүнэн Д. Банзаровай түрөөр 170 жэлэй ойдо зориулагданан хэмжээ абуулангудта гаргашагдаха харгашагдаа.

Профсоюзудай үүсхэлээр Майн Нэгдэлэ Улаан-Удэс ажалшад митинг үнэгтгэдэ. Бүхдөө мянгад зон сугларна хаш. Гол түлэс бодотын эмхи зургаануудай энэ байгаа. Тэднэй дунда ажалал болон дайнай ветеранууд олон һэн. Мүн республикын дээдхн эмхи зургаануудай хүтэлбэрилгэдэ хабалдаа. Хүтэлбэрилгэдэ нүүдтэ профсоюзудай түлэс хайшата үгтэһэн байна. Гадна профсоюзудай совет суботник болон Майн Нэгдэлэй найлээр үнэгтгээд талаар хэмжээ абуулангудыс хараалхан байха юм. Профсоюзудай сөвөдэй хүтэлбэрилгэдэ радио болон телевидения үгс хэлэнэ, суботникт эдэбхитэйгээр хабалдагыньс ажалшадыс урлалхан байна.

Ингэжэ апрелин 25-да суботник үнэгтгэгдэжэ, бүхдөө 270 мянган хүн хабаада. Өөлднүүд ажаллаа газарта 82 мянган хүн хүдэлсэ. Бүсэд зон үйлсэ болон хуури, тохсонуудаа болосон түхэлтэй болгохо хүдэлмэри хэһэн байха юм. Энэ үдэр бүхдөө 1,5 миллион түхэригэй худалмэри гэхэдэ. Энэ олодон мүнэн гол түлэс хүн зонинэ социальна талаар хангаха жасад оруулагдаа юм. Тинхээд

Элүүрыс хамгаалгыс ху-

Госкомстат мэдээснэ

ОЛЗОГУЙ

Имэ хүндэ сагта республикын предприятинуудай хамнабарин ажахынууд өөһднүүдэ зонинэ эдэс хоолой продуктуудаар хангаха талаар нилээд туһа хүргэнэ. Үгэрһэн жэлдэ тэднэй үйлдэбэрилхэн продукцини хэмжээн дээшлэлхэн байна. Хэрэгдэлг тарналан болон сабиалангаа үргэдхэжэ, үхсээрилдэг малайгаа тоогой олошоруулаха шадаа. Эдэ ажахынуудта гол түлэс эбэртэ бодо мал, гахай, хонин үхсээрилдэг. Малай тоо тологон олошорон ушар гэхэдэ, республикын олон холтох, сохууд үгы хэдэжэ, промышлен-

на предприятинуудай хамнабарин ажахынууд болохо байха ха юм. Тэдэ бүхэ харуулаха байна малтайгаа хамнабарин ажахынуудта ороо ааб даа.

Жэшээлхэдэ, үгэрһэн жэлдэ Прибайкалийн районной «Итанинский» совхоз «Бурятрастор» нэгдэлэй, Кабанскын районной «Тресковский» совхоз, Сэлэнгын ЦИК-гай, Сэлэнгын районной Химинь совхоз, Гусиноозерскын ГРЭС-эй хамнабарин ажахы болоо юм. Гэхэтэй хамта Зэдэн, нарин сэмзын комбинатуудай, Шудуутайн леспрохозой, Тимлюйн цементнэ заводой хамнабарин ажахынууд мүнөөшэ болотор тодорхойлогдоогүй байһаар. «Теплоприбор» завод, трикотаж гадар хубсаһанай фабрика, ЛБРС өөһднүүдэ хамнабарин ажахынуудыс Улаан-Удэн агроконсорциумдо үтөө юм.

Мүнөө манай республикада байна предприяти болон эмхи зургаануудай хамнабарин 146 ажахын хадхын шахуу үрнэтэй, аша олзогүй байна. Бүхдөө 13 миллион түхэриг үрнэтэй. Энэ юмзэй болонхо гэхэдэ, үнэ тэжээл үнэтэй болоо. Тингээдшэ тэжээл үргамалнуудай ургасан доогуур байна заанда.

Тэршэлэн эдэс хоолой үлэгдэлүүд муугаар хэрэгжэдэ. Хамнабарин ажахынуудта үйлдэбэрилгэдэ центнер продукцини өөрын үнэ сэн тон дээгүүр.

В. КУЗНЕЦОВА, Буряад Республикын Госкомстатдай АПК-тай тагайг начальник.

Бүх юмзэндэ бодото эзэн болохо, бээ даагад хүдэлхэ дуратай хүнүүдэ газар тагилдаа үгэхэ, адууна мал, техникэ худалдаа, бага зэргын хүнлэгэлтэйгөөр гүрнөө мүнэ зөөришэ үрнэлха гэхэ мэтэ дэмжэлхын үзүүлэгдэхэ байбашыс, республика соо энэ хэрэг тинмэ наанаандаа хүрэмэ улгарамаар ябангүй гэжэ суглаан, зүблөнүүдтэ хонжэ хэлэгдэнэ.

Зөөри эзэтэй, мүнэн тоотой

АРЕНДЭНЭЭ ЭХИ АБААД...

Имэ байдалай шалтаганынь олон. Нэн түрүүн тэдэндэ хэрэгтэй элдэб машина техникэ, барилгын хэрэгсэл гэхэ мэтэ хомер байхалга гадна, зүндөө тайгашаан үнэ сэнгүүд үдэр бүри өөдөө ургажа байхадаа, хүнүүдэй хүр хүлдэ дайна, алгана ха юм. Нүгөө талаараа нуудал байдалайнгаа ёһоор түхэлсэ олоогүй, политическэ байдалай худалдагчтай, олон юмзэй ойлгодоогүй байхалда, хүнүүд шэнэ юмзэндэ хүсэд этнэгнэй, маргантэй байна бшуу. Тинэе лашыс мүнөө үдэ таряшанай ажахы эмхидхэхэ гэжэ зүрхэлхэн хүнүүд хэр хүдэлдэг, эдэ бүгдэ түгэй юуи гэжэ бододог юм аа?

Наяхан би Сэлэнгын рай. оной Кировой нэрэмжэтэ совхозой түрүүшн фермернүүд нэгэн Г. Ц. Бадмажаповтай уулзажа хөөрлөөдэ һэм.

Гармажап Цыренжапович, танаахын хээсэ, хайшан гэдэ тинмэ ажахы эмхидхэхэ нэмтэ? Ажахытай ямар шэглэлтэй юм? — гэжэ тэрэндэ хандлаб.

— Би өөрөө агроном мэргэжэлтэй хүм. Олон жэлдэ ажахылаа хүдэлхэ, наһанай амарлалда гараад байхалда, үдэр бүри үсыннөө үнөөхил дүрбэ-табан үхэр, арбаад холх, хурга эдэлүүлдэг, уналад, гэрэйнгээ газарынэ сөөрлөөд, үдэр үнэгтгэхэ гэжэнь хашартай болошоо ааб даа.

Бараг шалгалтай дээрэ аяр нэгэ өөрын хадх, хүсэ хүрхэ ажалтай даа, байн болэй гэжэ наа. Гэхэдэ, хушэ хушэ бичигдэ зөөдөө ошоод үхэр, хонин, наһанай хүндэ зоной зарса болохо ябаханэ түгэй шэнгэ.

Тингээд лэ илэдондо совхозтоо хэлсэжэ, түрүүн арбаад гектар огородой гэхэдэ, ДТ-75 болон МТЗ-80 түхэлэй нэгэ-нэгэ трактор, тэ-

дэ, шэнгэн түлшэ, үтэг-жүүлгэ гаргашаланда ошоо. Садаа тэһэ, үлэһэн мүнөөгөө, хүн гүрнөөн абабан уршаалаймаар тракторууд болон бусад техникээс өөһдн болгоно абаади.— гэжэ тэрэ саашан хөөрлөө.

— Хэрбээ түрүүнхэ таряшанай ажахы болохо, совхозхоо наһанай байгаа наа, ашаг олзотнай үшөө эхэ байха наа даа,— гэхэдэ, Гурмажап Цыренжапович нигэжэ харюусаана.

— «Горхо хараагүй аад, гуталаа тайлаха» үбэгтэй ха юм. Харин мүнөө тэрэй заха үзүүрынь үзөөд арэндн амта абаад байха даа, гэдгэрэ харангүй, маргангүй өөһдн фермерскэ ажахы бии болгодог. Хэрбээ түрүүшн жэлдэ фермерүүд болонхо байгаа наа, капустынгаа өхөнхнэ дэлгүүрэй сэнгээр худалдажа, бутаргүй эхэ олоо оруулаха паабалди. Тэд да дээрэ «Үлөө эдхэ өхөнхнэ мүнөө эдхэ уушханнэ» дээр болоо.

Загарайн райондай гол хэрэгшэдэй бүлгэм манай спонсор болонхо гэжэ. Урда жэлдэ 360 мянган түхэриг мүнэ гүрэнэй байкнаа уршаалаймаа абажа, ажахыдаа хэрэгжээ һэмди. Энэ уршааламжын түлөө 20 процент түрээс гэхэ гү, али 20 процент нэмэжэ гүрэндэ буусаха ушартай юм. Банкнэ 3 процент алдүүриг абадаг гү даа. Мүнөө жэлдэ үрнэ худалдаа абахын тула 35 мянган түхэриг банкнаа уршаа абадаа.

Таряшанай ажахы эрхилдэгтэ хүтэлбэрилгэдэ уршаалаймаа үгэхэ гэдэн Росцин Президентын зарлиг гаргажа, манда ехэл туһа хүргэбэ, 20 процент түрээс орондо 8 процент түлэхэ бололодо, ажахыдаманай ялала барилшатай, аяр 12 процент шүүбэрилгэдэ бшуу.

Улаан-Удэн шубуунай фабрикаа 100 талха худалдажа абаади. Талха бүхэлдэ түлөө 120 түхэриг түлэгдөө. Миний налалаа, үнэтэйгөөр худалдаа, Баймага ашаа харюулаха байха. Мүнөө зариманнн үндэлгэлэ эхлэхэй. Гурбан эхэ гахай, хүн үнэтэйгөөршэ үгэхэнь олохо һэн аади үгы ха юм.

Таряшанай ажахы хилхэ гэжэ зорилго нүүдтэ «гасууда шааһалда» наһан юмзэндэ олон даа та тогтонгодо, ман олохо юм гэжэ нэйддаа, ахэ түлэс худалхэнь бата юм даа юм байха.

С. НАЗАРОВ, «Россия» газетта таряшанай ажахы Загарайн район.

— Одоо мүнөө бидэ таряшанай ажал лобот. Ажал хэрэгтэй нэлэйхнээ юугээрэ тай байха юм?

— Бидэ газараа, кээс хуу өөһдн абаади гэжэ дээр һэм. Тинмээсэ бүхэ нийгэтэ түлөө өөһдн рюусаха болоноди. Эдэ тарялаангаа 20 хүрэтэр эхэ болгодог. Энэ хөөрлөөдөө тобишоол хажээ гэдэ таряшанай ажахынууд хилхэхэ хэрэг бэшэ, хуужууныгээр лагдана байбашыс, энээндэ һайн эхн бодомжот-гөөр ажахы хилхэхэн газарта му үр дүнгүдэ лаб түгэй гэжэ этгилхээр. Ижээ энэ Харгана нутагтай мер Г. Ц. Бадмажапов (гол түлэс 4—5 үш) соо адагынь 2000—2500 центнер хартааха, олоо гуулжа, нилээд олон газарта эдлэгээр хангаан бшуу.

Мүнөө тэднэр зарим яа, капустая тарна М. НАМЖИЯН, ЗАРАГ ДЭРЭЗ, Г. Ц. Бадмажапов, А. ШАГДАРОВ

